

Ukaž jazyk aneb všechno je prázdné

Ma Ĥien

Zlatý čhörten

Klášter Gar leží schoulený mezi dvěma bohyněmi – Džomolangmou a Šišapangmou. Kdo se vydrápe až nahoru ke klášteru, je odměněn pohledem na dvě bohyně zahalené v bělostné stříbrné róbě, a když pak zvedne hlavu a pohlédne na vysokou klenbu oblohy, jako by se ocitl v samém nebi. Stará poštovní cesta do Nepálu vedoucí dole pod klášterem je už dávno zpusťlá a rozpadlá, ale dřív to bývala jediná cesta, kudy se ubírali obchodníci i cestovatelé. Podél cesty se vine říčka a každý rovný kousek půdy na jejích březích je osázen horským ječmenem nebo zeleným hráškem, kousek dál od řeky už se však rozkládají holé a pusté kamenité pláně, kde neroste ani nizounká tráva. Kočovníci v létě často ženou svá stáda za pastvou jinam. Na vrcholku klášterní budovy stával měděný čhörten s relikvií tibetského světce, básníka Milarápy, ale dnes už kromě nízkého kamene z čhörtenu vůbec nic nezbylo. Také ostatní klášterní budovy se dávno rozpadly. Se stoupající nadmořskou výškou stále víc ubývá lidských příbytků.

Zdejší Tibeťané jsou všichni maličcí a mají pomalé, vláčné pohyby. Všechno, co se hýbe – oblaka, stádo ovcí, divocí psi, povlávající modlitební praporečky, ženy s dětmi na zádech i jeden tulák, co zrovna dorazil z Číny, totiž já – to vše vypadá jako ve zpomaleném filmu. Ze všeho nejhorší je však hlava. Cítíš, jak se ti v lebce od spánků směrem dolů vytváří puklina a dává ti náležitě pocítit, že máš nahore temeno, které se hrozí co chvíli ro-

zevřít jako měděná kopule hvězďárny. Část vzpomínek jako by se z hlavy vypařila. Zapomněl jsem v tu chvíli, jak vypadá moje bývalá, a to i přesto, že to kvůli ní jsem se začal toulat z jednoho konce světa na druhý. Zapomněl jsem i na všechny filozofy a spisovatele světa. Zato můj malý mozek jako by pracoval naplno. Léta zapomenuté události jsem zde měl najednou živě před očima. Hlavně ten velký klíč, který jsem ztratil před šesti lety. Tady jsem si najednou vzpomněl, že je pod dřevěným dnem velkého kufru pod postelí. V době, kdy se ztratil, se mi zrovna zdálo, že když klíč spadl na zem, jeho cinknutí vyděsilo myš, a ta ho chytla do tlamy, otevřela šuplík v mém psacím stole, chvíli ho zklamaně převrácela naruby, sežrala mi dvě pilulky na trávení a pak klíč nacpala pod kufr pod postelí.

Seděl jsem na ulici a snažil se nadechnout. Pomaličku mě obklopilo několik dětí se psy, některé z nich se zájmem zkoumaly moje vlasy, jiné šaty, vousy, fotoaparát. Pomaličku si kolem mě sedly na bobek a já se na ně v pauze mezi dýcháním maličko posmál. Potom jsem vstal, vzal do ruky falešný doporučující dopis a zeptal se, kde je tady národní výbor.

Obecní sekretář studoval kdysi v okresním městě, ale už dávno si zase osvojlí zdejší pomalé, lenivé tempo. K přečtení dopisu potřeboval stejně dlouhou dobu jako já k vykouření jedné cigarety. Pomaličku se na mě usmál a trvalo dalších pět minut, než zaznamenal můj úsměv, který jsem mu vrátil. Řekl jsem mu, že chci vylézt na Džomolangmu, že mě vyslala ta a ta agentura a že mám vládní pověření. Odpověděl, že sám tam rozhodně nemůžu, vloni to taky jeden zkusil, ještě stačil napsat závět a pak se vrátil za dva týdny, omrzlý obličej měl purpurově šedý, z nosu a uší mu visely cáry kůže. Poslali ho do oblastní nemocnice a tam ho dávali dohromady celý měsíc. Vznešené tváře džomolangmu je nesmí dotknout každý. Také říkal, že pod džomolangmu je veliký ledopád. Kdo cestou nezmrzne, toho zabijí padající kusy ledu. Byl jsem trochu zklamáný. Poradil mi,

že můžu vylézt na jednu z hor tady nad vsí. Z vrcholu bude krásný výhled na Džomolangmu. Nahoře je starý nepálský klášter, dole pod horou ještě bydlí nějakí lidé. Toho dne odpoledne mě vzal do vesnice pod klášterem Gar.

Kam oko dohlédlo, všude byly jen ohrady pro jaky a ovce. Kolem několika sotva metr vysokých kamenných stavení nebylo ani živáčka. Hlína na zemi byl suchá a měkká, prach zvířeny na šimi kroky se líně zvedal, pomaličku se zastavil a zůstal viset ve vzduchu. Zpod jedné z ohrad pomaličku vylezl pes a jedinkrát nevzrušeně štěkl, pak se z jedné z děr vynořil divčí obličej, ale hned zase zmizel. Za chvíli ze objevila celá horní část trupu, dívka držela v levé ruce kus zrcátka, v pravé hřeben a česala se. Ulička byla velmi úzká a kromě prachu v ní nebylo nic než ka-mení. Obecní tajemník ukázal na jeden z domků a povídal, že to jsou jeho známí, abych jim dal krabičku cigaret a budu se u nich moci ubytovat. Oba jsme po čtyřech vlezli do díry. Uvnitř nebylo až na několik doutnajících uhlíků nic vidět, ale bylo slyšet, že v rohu někdo dýchá. Ten večer jsem zde vyslechl následující příběh. Ale poněvadž můj mozek byl v té době poněkud otupělý a protože se mi možná nepodařilo vše dost dobře přeložit, je příběh trochu zmatený a nelogický. A jelikož můj malý mozek byl tehdy naopak neobyčejně citlivý, jsou v příběhu některé detaily tak přesné, že příběh snad ani nemůže být smyšlený. Co však nejméně dává smysl je, že se příběh udál před čtyřmi sty lety a že ho vyprávěl sám zažil.

Řemeslu jsem se začal u Dergeho Samčhoga učit už v jedenácti letech. V té době se zrovna začal stavět měděný čhörten kláštera Gar. Mistr, jeho žena a já jsme všichni společně bydleli v klášteře. Mistr i jeho žena Könchog Taši byli prý oba původem z Nepálu, ale mistr se narodil na této straně Džomolangmy. Můj otec onemocněl a zemřel právě cestou z Nepálu. Mistr byl

proslulým zlatníkem a stříbroptecem. Všechny ženy z dalekého okolí nosily šperky, které pro ně vyrobil.

Mistr Samčhog byl pověřen řízením stavby Zlatého čhörtenu. Čhörten byl celý odlitý ze žluté mědi a jeho špiče byla z čistého zlata. Veškerému svému umění jsem se naučil během sedmi let, jež jsem na stavbě strávil. Utékla s ním a tajně se tu vzamě o třicet let mladší než mistr. Utékla s ním a tajně se tu vzal. Mistr ji poznal v Nepálu, kde se Könchog Taši nechala omámit nádhernou šperků, které pro ni vyrobil. Bylo jí už skoro třicet, ale ještě neměla ani jedinou vrásku. Na jedné straně nosu měla vložený modravý tyrkyš, čistý jako hladina jezera Maphamjumccho. Každé ráno si rozpustila vlasy, do pěšinky mezi ně nanesla růžový pudr a nakonec si mezi obočí namalovala rumělkové znaménko. Celé její tělo zdobily nejkrásnější šperky, jaké jen mistr dovedl vyrobit.

Po sedmi dnech byla konečně hotová forma pro měděný čhörten. Čhörten se tvarem podobal zavěšenému zvonu. Jeho základ tvořil z kamenů vyzděný podstavec. Podstavec měl sedm metrů v průměru a směrem nahoru se stavba kuželovitě zužovala. Na vystupujících okrajích každého z pater byly zavěšeny sošky nejružnějších ochranných bytostí, které držely v tlamách malé zvonečky. Čtvrté a zároveň poslední patro se rozšiřovalo a tvořilo nahoře malou plošinu. Mistr říkal, že takhle nebude na měděné tělo čhörtenu přšet, a ten tak nechytne rez, a také že díky tomu nebude tak jednoduché ukrást jeho špičku odlitou z ryzího zlata. Kolem dokola čtvrtého podlaží čhörtenu bylo třináct pávů. Celý měděný čhörten měřil celkem šestnáct metrů a až na spodní kamennou část a zlatou špičku byl celý odlitý z jednoho kusu. Na zdi mistr vytepal výjevy ze života Buddhy Šákjamuniho. Na vrchu čhörtenu byla umístěna zlatá špiče, na níž bylo ve výklencích vytesáno šestnáct velkých soch bódhisattvů. I když špiče nebyla vyšší než dva metry, mistr na ni použil to nejlepší ze svého nenapodobitelného umění, takže to

byl skutečný klenot nevyčíslitelné ceny. Uprostřed byla špice dutá a s tělem chörtenu byla spojena měděným sloupem.

Odmalička jsem byl urostlý a silný a leccos jsem vydržel, takže si mě mistr velmi oblíbil. Říkal, že *gayy*, které jsem vytepal já, jsou ještě krásnější než jeho vlastní. A paní Könchog Taši se ke mně chovala ještě lépe a často mi schovávala dobroty z mistrova stolu. Když mi bylo třináct, odjel mistr do Dansangu, aby tam nakoupil písek na odlévání mědi, a byl pryč celý měsíc. Než odjel, přikázal mi, abych přes noc zůstal v jeho pokoji. Bál se, že lamové z kláštera budou chtít s Könchog Taši spát. Navečer mě Könchog Taši zavolala, abych si lehl u ní. Hned druhou noc mi rukou nahmatala rozkrok kalhot a začala mě tam hladit. Od té doby, kdykoli jsem ucítil její vůni, roztrásl jsem se. Celé její tělo bylo od hlavy až k patě nasáklé zvláštní vůní pižma. Potom si přivedla *geka* z kláštera, a když si mysleli, že už spím, začali se objímat. Ale hlasité sténání Könchog Taši mě vždycky probudilo. Když se mistr vrátil, neodvážil jsem se mu nic říct.

V té době už bylo mistrovi přes padesát let, ale kromě toho, že byl trochu shrbený, na tom byl fyzicky ještě poměrně dobře. Uzel vlasů mu spadl až na ramena, jeho oči byly černé jako uhel a hlavu si ještě ovazoval pruhem purpurového hedvábí. Nepil příliš alkohol, ale rád špásoval se ženami, jež si k němu chodily nechat udělat šperky. Často ještě ušetřil stříbro, aby mohl pro ty, které se mu líbily, udělat navíc náušnice nebo šperk do vlasů. Občas využil příležitosti, a když ženě připínal amulet nebo náramek, přitáhl si ji k sobě, aby jí mohl nadzvednout sukni.

S Könchog Taši jsem se vyspal ještě dřív, než uschla forma na zlatý chörten. V té době se mistr často zavíral sám ve své dílně, kde tepal zlaté sošky bódhisattvů, a v noci ho tam navíc hlídali strážci z kláštera. Dovnitř mohla jen Könchog Taši a Ngödub, který spravoval majetek kláštera. Všechny práce venku jsem pak měl na starosti já s několika sochaři a kovotepci. Toho večera

jsem se nerozklepal, naopak, s úsměvem jsem ji sledoval, jak si svléká sári, jež halilo její tělo, a pak jsem ji jako omámený začal líbat. Od toho okamžiku jsme se od sebe nehnu ani na krok. Jakmile se setmělo, šel jsem za ní a přitahován její vůní jsem vstoupil k ní do pokoje. I přes den jsem po čichu poznal, jestli je u sebe v ložnici nebo jestli je v dílně u mistra. Toho dne šla do Nalamu vyměnit olej a pudrový prášek. Po poledni jsem podle vůně poznal, že už se vrací, odložil jsem rydlo a vyběhl na kopec. Potkal jsem ji přímo nahoře. Jako šílená si lehla a rozhalila sári. Když mistr vyběhl nahoru, právě jsme se divoce převalovali sem a tam. Mistr mě odkopl a pak začal kopat do Könchog Taši. Nakonec sebral hůl a zbil ji.

Několik dnů jsme se s paní na sebe neodvážili ani podívat. Oba jsme čekali na příležitost.

A potom jednou rozrazilla dveře do mého pokoje. Stála tam bílá jako stěna a s nepřítomným výrazem mi řekla, že mistr ji opustil a odešel. Byla to pravda, odešel. A v klášteře se říkalo, že s ním ubylo i zlato, že si je odnesl s sebou. Celá stavba tak zůstala na mně. Lamové se báli, že také uteču, a proto speciálně pověřili jednoho člověka, aby mě hlídal. Bydleli jsme s Könchog Taši společně. Velmi se ke mně přimkla. Vyprávěla mi hodně o Nepálu. Chtěla, abych se tam s ní vrátil, že se tajně vezmeme. Hodně vzpomínala na dobu, kdy tam žila. Vyprávěla mi, že když byla malá, často ve snu vídávala svou svatbu, kde jejím ženichem byl strom bódhi. Měla schovaný jeho plod, svého pravého manžela. Ukazovala mi ten plod. Říkala, že je to ochranné božstvo. Když je s ní, ničeho se nebojí. Povídala, že až se vrátíme k ní domů, nejdřív půjdeme k věštci, aby nám určil horoskop. Jestli naše horoskopy nebudou v souladu, rozejde se se mnou. Říkala, že s Derge Samchogem jí také neladil horoskop, její rodina byla proti tomu, aby se vzali, a proto utekli sem.

Asi za deset dní byl chörten dokončen. Připravili jsme si s Könchog Taši zavazadla a chtěli se vydat na cestu. Ten den ve-

čer mi řekla, že když Samčhog stavěl zlatou špicí, často za ním chodila a dívala se, jak pracuje. Ví, jak funguje ochranný mechanismus čhörtenu: Uprostřed mandaly dole pod sochou tisící cirkého bódhisattvy Avalókitéšvary je zlatý klíč. Mechanismus, kterým se otevírají dvířka od schránky, v níž je zlatý klíč uschován, je pod bódhisattvou Vadžrapánim, stačí jen odříkat záračnou mantru a přitom nadzvednout sošku bódhisattvy, zlatá dvířka se otevřou a máme klíč v hrsti. Jak zní tajná mantra, to ví jen *khänpa* klášteřa. Chvilí jsem přemýšlel, ale pak jsem ji začal přesvědčovat, aby zbytečně neriskovala. Kdyby nás lamové chytli, už bychom neunikli. Kdoví, mohli by nás i zabít. Nejspíš někdy po půlnoci odešla z pokoje.

Druhý den ráno, jen co se rozednilo, vrazil kdosi do místnosti a volal, že Kónčog Taši je na špičce čhörtenu a nemůže dolů. Všechno osazenstvo klášteřa se rozeběhlo nahoru na kopec. Opravdu to udělala. Sejmula zlatou špicí, ale měděný sloup, který špicí spojoval se zbytkem čhörtenu, jí pronikl mezi nohama hluboko do těla, a jak šhubala tělem nahoru a dolů, sloup jako by se zkracoval a zase prodlužoval, ale byl čím dál tím tlustší, až se její tělo nakonec zastavilo a už se nepohnulo ani o píď. Zlatá špice ležela spadlá na plošince ve čtvrtém patře čhörtenu. Všichni lamové na ni zírali. Sehnal jsem si žebřík a chystal se vylézt nahoru, ale jakmile se žebřík čhörtenu dotkl, okamžitě vzplanul, a já jsem pro nesnesitelný žár musel utéct. Měděný čhörtenu byl rozžhavený, jako by jej někdo hodil do obrovského kotle a chtěl jej roztavit. Potom přišel *khänpa*. Nejdřív někoho poslal, aby dlouhým bidlem shodil dolů zlatou špicí, a pak si připravil obřadní místo a začal odříkávat zaklínání na odvrácení pohromy. Ihned se spustil prudký déšť a měděný čhörtenu v mžiku zahalil hustý oblak dýmu. Jak studený déšť padal na rozžhavený kov, ozývalo se děsivé syčení a praskání. Když se po několika dnech dým zvedl, spatřil jsem, že Kónčog Taši stále stojí nahoře. Byla už mrtvá, ale její tělo stále vydávalo tu

zvláštní vůni. Já i všichni lamové z klášteřa Gar jsme se připravovali, že toto místo opustíme. *Khänpa* Dordže Phagdu říkal, že tohle místo není vhodné pro stavbu klášteřa, že tady je oko Dračího krále a že by se mělo stavět raději dole pod horou, vedle řeky. Ale já jsem nemohl jít dolů. Jakmile jsem došel dál, než dosahovala vůně vycházející z jejího těla, hned jsem upadl. A tak když lamové odešli, ubytoval jsem se v největším ze zdejších domků a ve dne v noci ji střezil. Někdy v noci jsem slyšel sténání, jako by se s někým milovala. Po dvou letech, když už byla úplně vyschlá, povlávala jako lístek ve větru. Když vítr utichl, její tvář zůstala pokaždé obrácená směrem k její staré vlasti. Cesta tam vedla mezi dvěma bohyněmi, Džomolangmou a Šišapangmou. Její obličej byl nakonec bílý jako sníh, jen vlasy, černé jak uhel, se leskly ještě víc než dřív. Jednoho dne opustila vršek čhörtenu a snesla se náhle jako list papíru dolů. Sroloval jsem ji a odnesl si ji pod horu.

Když příběh dovyprávěl, ukázal za sebe na zed' a řekl: To je ona. Vyskočil jsem, jako by do mě píchl šídlem. Nejdřív se mi udělalo mdló a před očima mi začaly tančit zlaté hvězdičky. Šel jsem si na ni sáhnout. Byla hrubá jako ovčí kůže, ale černé vlasy se jí měkce leskly. Škrkl jsem sirkou a viděl, že pod černým kožíškem v rozkroku má skutečně kulatý otvor. Potom mě obecní tajemník napomenul, že si starý stříbrotepec nepřije, abych zapaloval sirky. Druhý den jsem potom vylezl nahoru na kopec. Jak jsem říkal na začátku, z měděného čhörtenu zbyl jen nízký balvan.

Když jsem ze vsi odjížděl, zjistil jsem, že prach stále ještě visí ve vzduchu. Několik děvčat s kameny na zádech pomaličku šplhalo do příkrého svahu nad vsí, ušly pár kroků a pak zastavily, aby se nadechly. Smály se na mě. V jedné z nich jsem poznal onu dívku, jež vylezla z kamenné chatrče a česala si přede mnou

vlasý. Měla mohutnou hruď, a všiml jsem si, že jí chybí druhý knoflíček na blůze. Malý špinavý špendlík držel obě části blůzy vsí silou u sebe, jako by chtěl tělo své majitelky věrně strážít před cizími pohledy.

Iniciace

V těch místech se do nekonečna zvedaly několik set mil dlouhé horské hřbety rozeklané hlubokými údolími. Když stály zcela obnaženy v paprscích ostrého odpoledního slunce, působily tiše a nehnutě. Teprve ve chvíli, kdy se slunce naklonilo k západu, jsem spatřil, jak se jim do žil vřila krev, jak tepou a pulsují jako kůže živého tvora. Červánky však brzy zmizely za vrcholky hor, a když jejich poslední odlesk zaplnil prostor mezi nebem a zemí, začal jsem stoupat vzhůru. V tu chvíli jako bych v té mohutné hradbě hor nahmatal o překot divoce bušící život. Byl jsem stržén, spláchnut a nakonec mi nezbylo nic než špinavé, prázdné tělo. Nadával jsem a drápal se, až jsem nakonec s úsměvem vstal a obrátil se zpět k silnici.

Bylo to druhý den poté, co jsem odešel z Khagy. Nešel jsem po cestě. Chtěl jsem šplhat přes hory, abych si potvrdil, co je život za šmejd. Co jiného mi zbývalo. Celý ůen jsem se tam motal dokola, přišel do končin, kde neexistovaly cesty, a nakonec jsem byl poražen. Brečel jsem ponížéním jako malé děčko.

To už je osud umělců, téměř úchylika. Na tibetské náhorní plošině, kde je každý coul pády prodchnut duchovnem, se mýty a legendy vzájemně mísí v jediný celek. Existuje zde utrpení, je-
hož smysl modernímu civilizovanému člověku uniká. Přál bych si, aby to, co dnes napíšu, bylo počátkem mého zapomnění.

Našli ji devátý den po smrti převtělence Tändzina Wangdü. Narodila se přesně před devíti dny. Dívala se široce rozevřenýma

očima a co chvíli bedlivě sledovala lidi a věci kolem sebe. Domek byl postaven z nepálených cihel uplácáných z hlíny a slámy. Jediná máslová lampička mihotavě osvětlovala matčiny prsy a několik červených a zelených kousků potřhané látky nad vchodem. Byla to velmi chudá rodina. Matka venku zaslechla hlasy a zabalila ji rychle do vaku z ovčí kůže. Několik lidí se jako stádo černých jaků natlačilo do dveří a zcela je zatarasilo. Matka vyskočila, aby hosty pozvala dál. Byli to vzácní hosté, lamové z kláštera Rongthag v čele se samotným žunglápou.

Žungläpa Sönam Cemo se zeptal: „Slyšel jsem, že se tvoje dítě narodilo přesně před devíti dny.“ Matka přitakala. Okolo stojící lamové ihned sepjali ruce a začali se modlit. Sönam Cemo vyslal do kláštera posla se zprávou, že „živoucí buddha“ se skutečně převtělil zde. Vypτάval se dál: „Chlapec, nebo děvče? Jak se jmenuje? Sangsang Dolma? Od této chvíle se bude jmenovat Sangsang Taši,“ rozhodl Sönam Cemo.

Nato byl proveden obřad k uvítání nového převtělence na tomto světě a Sangsang Taši byla i s celou rodinou přestěhována do kláštera Rongthag.

Když bylo Sangsang patnáct let, dokončila studium pěti kanonických spisů a vstoupila do Mänpa dacchangu, kde se začala vzdělávat v tradiční medicíně. Tehdy poprvé v životě opustila klášter a poprvé absolvovala necelou hodinku trvající cestu do Mänpa dacchangu. Posledních pár měsíců už nechtěla, aby ji kdokoli doprovázel a ona si tak mohla cestou v klidu přemýšlet. Během těch několika měsíců jí zmítaly jakési nevysovitelné pocity. Celých patnáct let se jen učila číst a recitovat sútry, denně se věnovala meditaci. Ale ve skutečnosti polovinu této cesty, kvůli níž se úletem budívala ze spánku, chodila velmi často.

Když otevře dveře své mnišské komůrky, vine se před ní dolů z kopce pěšina dlážděná plochými kameny. Po obou stranách se

tláč dvorky vísky Gekhang, jež těsně přiléhá ke klášteru. Za zátkou zabrazuje cestu vysoká rudá zeď a za ní se nachází centrum celého kláštera, kde se obětuje Buddhovi Šáksamunimu a šestnácti velkým bódhisattvům. Podél rudé zdi vede pěšina, po níž věřící za polohlasného drmolení sůter obcházejí klášter. Je mezi nimi i jedna stará žena s modlitebním mlýnkem v ruce, která tu chodí už víc než dvacet let. Taši ji často potkává. Jakmile ji stařena spatří, padne před ní na kolena a bez ustání bije hlavou o zem. Proti rudé zdi je brána geköva sídla, před níž se honivají pařící se psi. Když se jde ještě kousek dál a zahne se doprava, objeví se uzounká ulička. Je to ulice vedoucí k hlavní bráně kláštera Rongthag. Během slavnosti rozvinutí velké thangky je zde pokaždé moře lidí a i ve všední den tu bývá plno stanů sloužících coby dočasné příbytky pro kupce. Několik kameníků a žebráků si v prostoru mezi stany a domky vesničanů postavilo provizorní chatrče z kamení. Sangsang Taši si sem tu a tam zajde koupit pár ručně tepaných náušnic z Indie nebo jinou drobnost. Míří-li však do Mänpa dacc'angu, musí na konci uličky zabočit doleva. Přijde tak na pěšinku mezi poli, kde se pěstuje pšenice a zelený hrášek, zpod nízkého vrboví tu vyukují bujné trsy knotovky a vzduch je po ránu prosycen aromatickou vůní řeřichy. Tady se často zastaví. Je odtud výhled na celý klášter Rongthag, v sedle nad ním se tyčí terasa, kde bývá při slavnosti vyvěšena obří thangka s obrazem Buddha. Je to veliká zářivě bělostná stavba bez jediného smítka či zrnka prachu. Za větru zde hlasitě pleskají modlitební praporečky, jako by je vítr chtěl rozervat na cáry. Po celém kopci bylo vybudováno na sto klášterních budov. Ještě kousek vpředu pak teče horská říčka a kdesi v dálce se vlévá do blýskavých vod řeky Ňangčchu. Za říčkou už je Mänpa dacchang.

Pokaždé, když dorazí na tuto pěšinku, jakoby mávnutím proutku zapomene, že je „živoucí buddha“, převtělení Tändzin Wängüia, zapomene, že není muž. Venkovský vzduch působí,

že je jako omámená. Postává na dřevěném můstku a pozoruje, jak valící se voda divoce smývá dlouhými řasami. Za řekou Ňangchu se rozkládají už jen nekonečné a pusté horské pláňe.

Zítřejší se zúčastní velkolepé iniciace, během níž jí bude předána tantrická nauka. Při tomto obřadu by jí měl buddha západního ráje Amitábha zavit veškeré závisť i touhy po světských statcích. Zároveň je to poslední iniciace, během níž se jí zjeví záračně projevený Buddha Tathágata. Je podzim. Do kláštera se bez ustání valí skupinky věřících, aby se hned poté, co jí bude předána tantrická nauka, mohly zúčastnit ceremonie „uvítání převtělence“ a ovšem také s ní spojeného rozdávání almužen a darů věřícím. Ale Taši o to vše nejeví pražádný zájem, nejraději by si sama v klidu o něčem přemýšlela.

Jako obvykle i dnes se vypravila k vrchnímu lamovi do hlavního sálu Mánpa dachangu. Veliký sál byl nápadně prázdný, jen uprostřed leželo již připravené mrtvé tělo. Vrchní lama bude dnes vykládat o poloze bodů, v nichž sídlí životní síla člověka. Přesně tohle by se nutně potřebovala dozvědět. Vrchní lama počkal, až mladý mnich připraví obětní oltář, a teprve pak se pustil do práce. Nařízal hrudník. Nejprve vyndal z těla všechny hlavní orgány a rozložil je na stůl, poté vyňal srdce a ukázal žákům, kde se nachází vnitřní oko. Z těla se ve vlnách zvedal takový zápach, že se Taši co chvíli obracel žaludek. Byla mezi žáky jediná dívka, i když, stejně jako ostatní, měla dohladka oholenou hlavu. Stála vedle Geleg Paldžor. Ten společně s ostatními asi deseti žáky právě pozorně sledoval každičký pohyb vrchního lamy. Geleg Paldžor sem byl vyslán z kláštera Panam, aby zde získal učený titul geše. Text *Káláčakry* měl už dávno nastudovaný. Taši sedávala při hodinách vždy blízko něho.

Vrchní lama vyzval žáky, aby zapojili své vnitřní oko, a podívali se, co se právě odehrává v jeho mysli. Za chvíli vyvolá čtyři mladé lamy, aby řekli, co právě viděli. Vyvolal Sangsang Taši. Je tu nejmladší a navíc je převtělenec. Sangsang se ihned pono-

řila do meditace. Umění jógy se však učila pouhých šest let, její vnitřní pohled ještě nebyl dostatečně jasný a zřetelný. Odříkala mantru, aby upevnila důvěru v sebe sama a s vynaložením veškerého svého umění znovu zapojila intuici. Obraz byl malíčko jasnější, ale stále nebyl dost zřetelný. Náhle cítila, jako by jí hořely palce u nohou, cítila, jak se zář pomalíčku koncentruje a jak stoupá od nohou směrem k srdci. Rychle odříkala další mantru, aby upevnila svůj pohled, a postupně zcela zřetelně rozeznela v mysli vrchního lamy ledovou řeku. V okamžiku, kdy se z meditace navracela do bdělého stavu, spatřila sebe samu, jak zcela nahá stojí uprostřed ledové řeky. Když procítila, řekla vrchnímu lamovi, co viděla. Vrchní lama opáčil, že to je naopak přesně to, co spatřil on v její mysli. Oko pro poznání budoucnosti není vnitřní oko. Potom vrchní lama rozřízal mrtvole lebku směrem od spánku. Sangsang byla zmatená, vrchní lama jí nevysvětlil, proč stála uprostřed ledové řeky. Cožpak to je její budoucnost? Divila se, proč byla úplně nahá, bez kousku oblečení, proč vypadala jako nějaká dákiní? V tu chvíli vyňal vrchní lama zpod hypofýzy malou měkkou kost a řekl: „Tohle je oko pro poznání budoucnosti. Když jej budete cvičit, naučíte se, jak u druhých odhalit latentní nemoci a zlé duchy. Viděl jsem nyní Sangsang Taši, jak stojí v ledové řece, a to znamená, že právě toto bude jedna ze šesti zkoušek a tří utrpení, jež pro ni za několik dní určí věstec a jež bude muset během iniciace podstoupit. Ale, Sangsang Taši, poslouchej mě, tvoje umění jógy ti dá takovou sílu, že tři dny a tři noci strávené v řece na tvé tělo nebudou mít žádný vliv, nemohou ti ublížit.“

Taši byla v rozpacích. Vždyť tu řeku zahlédla jen párkrát zdálky, z hor. Vydřzí sice několik dní v zimě a sněhu, aniž by pocítila chlad, jakou chuť však bude mít řeka? Znovu ji zalila ona vlna horka stoupající od palců na nohou směrem vzhůru. To teplo přece nevychází z její vlastní vůle. Rozhlédla se kolem sebe a zahlédla světelný kruh třepotající se nad Paldžorovou hlavou.

Usmála se na něj. Pochopila. Paldzorovo umění jógy už přesáhlo schopnosti vrchního lamy, jen to ještě nikomu neodhalil. Vrchní lama zvedl onu měkkou kost z mrtvého těla a řekl záklům: „Tohle byl prostáček, prožil svůj život v temnotě a nevědomosti, a proto je jeho kost žlutá. Až se ji naučíte používat, bude průhledná. Všecké umění meditace, božská zjevení i tajné nauky, to vše se usídí zde, v této kosti. Jedině díky ní můžete dojít prozření, vaše srdce se stane čistým a zrak se projasní. Jen tak budete schopni rozlišit pravou podstatu všech věcí.“ Vrchní lama vydloubl nožem jedno oko, rozmačkl je a s pohledem upřeným na tmavou tekutinu, jež z něj vytékala, pravil: „Prostí lidé se na svět dívají tímto okem, proto jim zůstává pravá skutečnost skryta, zůstávají spoutáni pěti jedy a nikdy se nemohou probudit.“ Tašiin pohled utkvěl na tom zmrzačeném a neúplném mrtvém lidském těle. Byl to muž středního věku s velikými bílými zuby. Nad jeho vnitřnostmi teď kroužilo hejčův much.

Odpoledne seděla Sangsang tiše sama ve své komůrce. Před chvílí byla navštívít matku, která je těžce nemocná. Použila všechny medicínské vědomosti, jež se za těch pár měsíců v Mänpa dacchangu naučila, aby jí trochu ulevila, ale nic nepomáhalo. Minulý měsíc část matčiny nemoci přenesla na toulavého psa a pes okamžitě zdechl. Ale labrang čhagdžö ji pak napomínal, že vše živé má duši a nemoci se nemohou jen tak přenašet na jiné živé tvory. S těžkým srdcem viděla, jak matka pomalu sesychá a chřadne. Nazítří je den její iniciace. Bude to největší obřad v klášteře od smrti přetělece Tändzin Wängdžia. Její mysl je teď však někde zcela jinde. Všimla si, že všude ve vsi Gekhang vyměnili modlitební praporečky za nové a do kláštera pozvali řemeslníka, aby opravil a dal do pořádku dlouhé chrámové rohy, na něž se už několik let netroubilo. Několik mnichů troubení na ně právě pilně trénovalo. Ve všech síních

kláštera publikovaly dnem i nocí máslové lampičky. Sangsang seděla celá nesvá s pohledem tupě upřeným na matné světlo jedné z lampiček.

V meditační síni už bylo připraveno rituální místo pro posvátnou mandalu, kolem stály sošky buddhistických světců a nejrůznější dary a obětiny, mezi nimi i vnitřnosti z těla onoho muže, jehož ráno pitvali. Čistě vymytá střeva byla rozprostřena na zlaté obřadní míse. Podlaha byla pokryta několika vrstvami koberečků, jež poslouží při obřadu rituálního mísení mužského a ženského principu, po stranách už ve čtyřech k tomu určených kovových nádobách hořelo kadidlo a vonné tyčinky. Podél všech čtyř stěn sítě vymalovaných nástěnnými malbami se táhla police potažená pruhem rudé látky, na níž jedna vedle druhé hořely spousty máslových lampiček.

V souladu s tradicí ji do tantrické nauky uvede labrang čhagdžö Tändzin Wängjal. Když si vzpomene, že právě s ním bude provádět obřad rituálního mísení mužského a ženského principu, má pocit, že se nemůže nadechnout. Myslí si, že ji Wängjal nenávidí, nenávidí ji za to, že se jeho bratr převtělil právě do jejího těla. Ale Wängjal rozumí tantrickým naukám. To on ji učil *Pět kanonických spisů*, to on ji zasvětil do nauky *bum*. Vybavila si jeho obličej zbrázděný vráskami. Když se na ni dívá, všechny jeho vrásky jako by se v jeho tváři vlnily a přelézaly. Velké zornice vyplňují téměř celé oko a jeho tělo je navíc téměř démonicky obrovské.

Vzpomněla si na nástěnné malby v meditační síni. Na jedné z nich je vyobrazen medituující bódhisattva Hévádžra s dákimí, jak v lotosovém sedu provádějí rituální mísení mužského a ženského principu. Přesně takhle bude zítra ležet s nohama do široka rozevřenýma. Zalil ji syrový, podivně zneklidňující pocit a tělem se jí rozlilo horko. Před očima jí probleskl čhagdžöho obličej, jeho výraz nebyl nikterak přátelský. Silou vůle se donutila ovládnout své rozžhánané myšlenky a ponořila se do medita-

ce. Odříkala mantru přivolávající Buddhu Tathágatu a jako v transu spatřila, jak k ní přicházejí tři dákiní a oznamují jí, že zítra do ní vstoupí sám bódhisattva Hévadžra. Ta v červené sukničce se na ni ještě jednou otočila a usmála se. Potom se v její mysli zjevil bódhisattva Mañdžušrí a sedl si proti ní na posvátnou mandalu. Cítila hrozné horko, puls v jejím srdci planul jako malá lampička, její hýždě, stehna, kolena, kolenní jamky, nártý i chodidla, to vše bylo lehounce jako pítko. Nato se objevil Paldžor. Ve své nahotě by se studem nejraději propadla, a raději proto rychle procitla z meditace. Nebyla schopná se soustředit, svolala do své mysli buddhy všech čtyř světových stran, ale uvnitř mysli nebylo žádné já. Ve spáncích jí bušilo, všechny zvuky zvončí teď pronikaly přímo k jejímu srdci. Nezbylo jí, než znovu vyjít z meditace. Zamyslela se nad slovy tři dákiní.

Zvončí sem zavanula vůně smaženého *khabce*. Dostala hlad. Zvukem klapačky ve tvaru rybí hlavy přivolala služku, požádala ji, aby jí donesla misku máslového čaje a pak za sebou zavřela dveře. Byla už hluboká noc. Pozorovala černý uzlík uvázaný na konci knotu máslové lampičky a představovala si, jak bude zítra vypadat. Když si uvědomila, že tam bude ležet úplně nahá, divoce se jí rozbušilo srdce a zachvátila ji hrůza. Pokusila se zahnat ty bezbožné myšlenky a znovu se soustředit na meditaci, ale nedařilo se jí to. Nevydržela klidně sedět. Bylo to poprvé za všechny ty roky, kdy se na něco plně ne-soustředila. Věděla, že porušuje mnišský slib, cítila strašně napětí. Znovu zapálila dvě máslové lampičky, které mezitím zhasly, a odříkala mantru pěti transcendentních bódhisattvů. Pomalu začínala vše vidět jasněji.

Ráno, když procitla, cítila plně svoji ženskost. Obrusy rodícího se dne byly tou dobou ještě nezřetelné a mlhavé. Pocítila to ještě před úsvitem. Nejdřív to byla krev, proudila klidně, protékala celým jejím tělem, tepala v prsech, stlačených pod spodní košílkou, a její stehna, pánve i podbříšek přetékalý vláhou. Po-

sadila se. Nádra se zhoupla a jak se jí spodní košílka otfela o bradavky, téměř ji skolila prudká závrať. Ten pocit se vzápětí přesunul do míst, kde měla dělohu. Bezděky to místo stlačila dlaní. Zvláštní, jako oheň palčivá bolest, se jí rozlévala až k rozkroku. Ženství se v jejím těle pomalíčku probouzelo. Jakmile si vzpomněla, že za chvíli bude zcela nahá vydána na pospas davu, nervózně si oběma rukama objala ramena a brada se jí rozklepala. Sledovala, jak obloha venku postupně přechází z purpurové barvy v modrou a jak se pomalu projasňuje.

V zaplněné meditační síni sedělo se zkrříženými nohama několik set mnichů, všude hořely vonné tyčinky a kadidlo. Místnost naplňoval zvuk chrámových rohů, bubnů, gongů a různých dalších nástrojů. Sangsang Taši na sobě měla žluté mnišské roucho, krk jí zdobil růženec z rumělkových korálků a perel. Vystoupila na obřadní místo pokryté meditačními koberečky a se zkrříženými nohama se posadila proti labrang čhagdžómu. Ruce volně položila na kolena, dlaně obrácené směrem vzhůru, a odříkala mantru pěti transcendentních bódhisattvů. Její mysl byla neklidná, ruce se jí co chvíli rozklepaly a strašlivý stud jí nutil tisknout chodidla co nejtěsněji k vnitřní straně stehen. Když se znovu ozval zvuk chrámového rohu, uvědomila si, že se jí stále nepodařilo ponořit do meditace. Ve zmatku začala odříkávat dháraní, aby se jí vrátila rovnováha, ale slova se jí poptetla. Pozdě. S vytřeštěnými zraky viděla, jak labrang čhagdžó svléká mnišské roucho a jak jde k ní. V očích jí na okamžik zableskl prosebný pohled, srdce jí divoce bušilo a ona zcela ochromená nechala labrang čhagdžóho, aby jí pováil na kobereček. V mžiku ji ochromila ostrá bolest v podbříšku a pod vahou jeho těla téměř ztratila vědomí. Měla pocit, že ženství, jež do jejího těla dnes za úsvitu vstoupilo, právě teď labrang čhagdžó rozerval na malé kousíčky.

Když se jí znovu vrátil cit, první, co si uvědomila, byl pot, stékající jí po zádech a po krku. Prudká bolest dole poněkud

ustoupila a její tělo se nyní mechanicky pohybovalo společně s tělem nad ní. Zdálo se jí, jako by padala do temné díry, a co chvíli se zalykala téměř obsčenním pocitem hnusu, stoupajícím od stehů nahoru. V oné temné díře byla zcela sama, a to ji na krátký okamžik uklidnilo. Ale vzápětí si s hrůzou vzpomněla, že to je obřad rituálního míšení ženského a mužského principu, při němž by měla zapojit svou duševní energii, meridiány i energetické body, aby vstřebala veškeré poznání z těla Tändzin Wanggala. Jedině tak může dojít k propojení jejich vědění. Pokusila se otevřít vnitřní dráhu pro vědění, ale Wanggal ji přinutil vstát, jednu její nohu si zvedl do výše pasu a další mohutný otřes způsobil, že opět zapomněla na všechny dráhy i meridiány. Náhle se jí zdálo, že začíná schnout a scvrkávat se, že labrang čhagdžö jako magnet přitahuje a vysává všechny morek z jejích kostí i veškerou její duševní energii. Ztratila vědomí a její bezvládné tělo nechalo labrang čhagdžöho, aby si s ním učel, co chtěl. Když se Tändzin Wanggal znovu posadil do lotosového sedu a její tělo si přitiskl na sebe, přesně jako dákiní na nástěnné malbě si přisedla a zkušně obtočila nohy kolem jeho boků. Viděla, že dnes ráno právě vykvetlá dívčí ěadra jí teď ochabí visí jako prsy staré ženy. Tupá bolest v podbříšku působící, že sotva lapala po dechu, jí začala stoupat od stýdké kosti k pánvi a dále přes kostř podél páteře vzhůru. Široce rozevřela oči. Jasný sluneční svit ozařoval vše kolem, z nádob na kadidlo se vznášela oblaka modravého kouře a stoupala do výšky. Spatřila, jak tvář Buddha Tathágy nad kouřovými oblaky právě vykouzila zářivě zlatý úsměv. Otočila obličej na opačnou stranu od Wanggalovy zponené brady a mezi spoutou lesknoucích se vholených hlav spatřila Paldžora. Okamžitě oči znovu zavřela, za-bořila tvář do Wanggalovy hrudi a zařala zuby.

Iniciace skončila teprve k polední. Když přišla znovu k vědomí, zjistila, že leží jako pes na zádech s rozhozenýma nohama a pokrouceným tělem, jež se stále ještě šhubalo v křeči. Prsy jen

spleskle visely v kalužích potu. Jako šílená si vzpomněla na umírající matku. Přistoupily k ní dvě mnišky, nadzvedly ji a vodou ze zlaté obřadní mísy jí začaly omývat rozmazanou krev a pot mezi stehny. Nebyla schopná se pohnout, ztratila všechn cit v nohou. Když se zvedla, zaduněl kolem znovu zvuk chrámových rohů a melodie písně na oslavu Buddha se společně s oblaky modrého dýmu a žalostným zpěvem fléten slila v jediný celek. Zlatou obřadní mísu položili doprostřed posvátné mandaly. Labrang čhagdžö už si mezitím oblékl mnišské roucho a s planoucími tvářemi se posadil na měkkou podušku. S rozřesenýma nohama nečekala už na nic jiného, než až ta velká sláva skončí. Bylo jí jasné, že umění jógy, jež cvičila po mnoho let, během dnešního dopoledne zcela opustilo její tělo. Ale připadala si jako žena a už jí nemohlo překvapit, že všemi částmi těla není nic než právě žena.

Sangsang Taši zemřela večer třetího dne poté, co vstoupila do ledové řeky. Podle pravidel ceremonie měla po třech dnech v řece dosáhnout nirvány a měl se jí zjevit Buddha Tathágota. Tři mniši se střídali v hlídání a rozbíjeli ledový krunyř kolem jejího krku. Nebyla už schopna vybavit si ani to nejjednodušší zařikání přivolávající oheň. Za rozbřesku se žungläpa Sönam Cemo odtrhl od ohniště, vracel se po klouzavém ledu, a když přišel k Taši, všiml si, že její tělo se svezlo trochu níž do vody. Vytáhl ji na ledovou plochu a zjistil, že se změnila v průhledný kus ledu. ěadra a kolena měla okousané od ryb, ale v ranách nebyla vidět jediná kapka krve. Oči měla mírně přivřené, takže měla podobný výraz, jaký mívala při každodenních meditacích.

Průvod vítající převtělence dorazil těsně po rozednění. Lidé byli svátečně oděni, koně byli ověšeni pestrobarevnými stuhami. Pro mnichy nebyl žádný rozdíl v tom, jestli je převtělence živý nebo mrtvý. Ale přesto když obklopili Tašino tělo, zůstali chvíli jako omráčení. Přimrzla už zatím k ledu a v mdlém světle

slunečních paprsků viděli všichni v jejím ledově průhledném těle zřetelně veškeré vnitřní orgány. V jejích střevech plavala malíčká ryбка, bůhví, kudy se tam dostala.

Lebka Sangsang Taši je teď tady u mě. Vzpomínám si, že člověk, jenž mi ji prodal, říkal, že ji zdědil po svém prapradědovi. Jeho prapraděd prý kdysi dávno, když byl mladý, studoval v Mänpa dacchangu tantrické nauky. Tašina lebka byla uložena v hlavní síni kláštera Rongthag jako vzácný rituální nástroj a jen jednou ročně ji používali při iniciačních obřadech. Teď už má miska tmavě žlutohnědou barvu a na levé straně se kdoví kdy vytvořila prasklina. Nyní je plná mastné špíny. Lebeční švy na temeni se vlní jako linie grafu EKG. Jeden přítel medik říkal, že je to typický určující znak pro ženské, ještě ne zcela vyvinuté lebky. Miska z lidské lebky má na okrajích vzory vykládané žlutou mědí a i vnitřek misky je pokryt tenkou vrstvou žlutého kovu. Kupec za ni původně chtěl pět set jüanů, já ji koupil se slevou za pouhých sto. Kdyby někdo nevěděl, co s americkými dolary, ať se klidně ozve. Ta částka by pokryla veškeré náklady na zbytek mé cesty po severovýchodě.

(1987)

Bohyně lhaské řeky

Ma Jüan

Řeka protéká posvátným městem Lhasou, ležícím v nadmořské výšce okolo tří tisíc šesti set metrů. Křišťálově čistá voda se korytem žene jako o závod. Po obou březích se rozkládá lesík, místy střídaný travnatou loukou, šterkem nebo písčitou pláží. Na východním předměstí Lhasy se přes řeku klene nádherný lhaský most. Lhaská řeka nezamrzá. Žije v ní několik druhů ryb.

Rád bych váženému čtenáři předem poskytl několik základních informací. Lhasa se nachází na devadesátém prvním stupni východní délky, přičemž Peking leží na sto osmáctém stupni východní délky. To znamená, že Lhasa je o více než třicet stupňů směrem na západ a že časový rozdíl tvoří více než dvě hodiny. To je první fakt. Další je nadmořská výška. A řídkost vzduchu je třetí fakt. Říká se, že obsah kyslíku ve vzduchu je tu ve srovnání s Pekingem zhruba šedesátiprocentní. Řídký vzduch má své výhody. Je průzračný, a je tu proto dobrá viditelnost. Lhaská obloha je proto neobyčejně modrá. Přímou neuvěřitelně modrá. Ale má to i své nevýhody. Kvůli nedostatku kyslíku se špatně dýchá a lidé trpí takzvanou horskou nemocí. Je to velká zátěž na srdce. A navíc to klima. Na náhorní planině se počasí rychle mění. Ale o tom bude ještě v našem příběhu řeč.

Pár lidí se dohodne, že půjdou v neděli k řece. Řekneme, že je asi tak dvacet dní po letním slunovratu, v té době je teplo, nejspíš se dá i koupat. Budeme-li takto pokračovat, jistě si, ctěný čtenáři, domyslíš, že se tu bude vyprávět příběh o koupání v řece během jednoho prázdninového dne. Dál můžeme před-